

Ercsei Kálmán

Fiatalok a globális világ összefüggésrendszerében: társadalmi integráció és sebezhetőség

Recenzió

René Bendit – Marina Hahn Bleibtreu (szerk.): *Youth Transitions. Processes of Social Inclusion and Patterns of Vulnerability in a Globalised World* című tanulmánykötetéről (Barbara Budrich Publishers, Opladen & Farmington Hills, 2008)

A Barbara Budrich Publishers kiadónál megjelent tanulmánykötet a 2006 decemberében, Bécsben megszervezett ifjúságkutató műhelykonferencián¹ tárgyalt tematikákat foglalja össze.

A kötet fő célkitűzése, hogy bemutassa a fiatalok felnőtté válásának folyamatát, valamint azon tényezőket, amelyekeken keresztül a globalizációs folyamatok a – világ különböző régióiban élő – fiatalok életét meghatározzák. A rendezvény alkalmával elhangzott kérdésekre adott válaszkísérleteket összesítő kötet deklarált szándéka, hogy felkeltse az ifjúsággal kapcsolatban álló aktorok (kutatók, tanárok, oktatók, ifjúságsegítők, politikusok stb.) problémaérzékenységét. A kötet szerkesztői azt remélik, hogy olyan gyakorlati tudásanyagot sikerül nyújtaniuk, amely akár pedagógiai, törvényalkotói, akár törvényhozatali céllal is hasznosítható(vá válhat).

A kötet előszavában a szerkesztők a tanulmányok által érintett kérdésköröket összegzik. Az első nyolc tanulmány² az ifjúság és globalizáció közötti alapvető összefüggéseket, az utolsó öt³

1 A *Youth, Participation, Governance and Citizenship* című konferenciára 2006. december 11–14. között került sor az osztrák Szociális Minisztérium (Austrian Federal Ministry of Social Security), illetve az Ifjúsági Nemzetpolitikai Bizottság (International Council of National Youth Policy – ICNYP) szervezésében.

2 1. Mi a globalizáció és hogyan hat a modern társadalmakra? Milyen hatással van a fiatalokra, az ifjúságpolitikára és ifjúságkutatásra? Milyen státust mondhatnak a fiatalok magukénak a globalizált világban? 2. Milyen funkciót, szerepkört lát el a formális oktatás, a szakképzés és a foglalkoztatás ez utóbbi tekintetében? Előrejelezhető-e az oktatást érintő kihívások? 3. Milyen hatással bír a nem formális és informális tanulás a fiatalok életére (iskolából munkaerőpiacra történő átmenetre) nézve? Milyen relevanciával bír az önkéntességi tevékenység a fiatalok oktatásában és képzésében? 4. Hogyan pozicionálható és jellemezhető a politikai részvétel és cselekvés a globalizáció kontextusában? Hogyan sikerül megbirkózniuk a fiataloknak a felmerülő társadalmi és politikai cselekvés iránti elvárásokkal, valamint a politikai instrumentalizmussal és kizárással? 5. Milyen az ifjúsági kultúrák, új technológiák, illetve a demokratikus polgári magatartás között fennálló kapcsolat? Milyen reprezentációik vannak a fiataloknak a világról? Milyen módon adnak hangot ezeknek? Hogy fejezik ki mindezt az új információs és kommunikációs technológiák révén? 6. Milyen összefüggés áll fenn az átmeneti folyamat, a sebezhetőség és a társadalmi kirekesztettség között? 7. Mennyiben tekinthető az ifjúság önálló társadalmi erőforrásnak? Mennyiben foghatók fel napjaink társadalmi folyamatainak önálló aktoraiként? 8. Milyenek lehetnek, milyenek kellene lenniük a nemzetközi ifjúságpolitikának, illetve a politikák és ifjúságkutatás között húzóódo összefüggéseknek? Milyen relevanciával bír a hálózatépítés e tekintetben?

3 1. Miként hat a gazdasági és politikai modernizáció az életminőségre, életmódra, az oktatási és munkaerőpiaci lehetőségekre, illetve a fiatalok tudatosságára saját helyzetüket illetően? 2. Melyek a vizsgálatot igénylő új és újonnan megjelenő társadalmi problémák és konfliktusok? 3. Milyen új identitásformák vannak kialakulóban a világ különböző régióiban? Hogyan, milyen módon kapcsolódnak ezek a tradicionális identitásformákhoz lokális és regionális szinten? 4. A nemzeti és nemzetközi ifjúságpolitika milyen új kihívásai és ráhatásai azonosíthatók a leírt trendek alapján? 5. Hogyan válhatnak kidolgozhatóvá olyan ifjúságpolitikák, amelyek kiegyensúlyozottá teszik a globális és lokális közötti viszonyt, azaz úgy tesznek eleget a globális kihívásoknak, hogy nem hagyják figyelmen kívül a lokális partikularitásokat és hagyományokat?

pedig konkrétan, az előzők megválaszolásának érdekében újraformált, „operacionalizált” kérdéseket tárgyalja. A mintegy 400 oldal terjedelmű, nemzetközi „omnibuszkötetben” a fenti kérdések nyolc fejezetre tagolódva sorakoznak fel. A kötet hat fejezetét a szerkesztőpáros egyikének – René Bendit – írásai helyezik keretbe.

Az első fejezet két tanulmánya elméleti-konceptuális keretet nyújt a globalizáció, valamint a fiatalok helyzetét irányító gazdasági és társadalmi modernizációs folyamatok kontextuális értelmezéséhez. A szerkesztő, René Bendit célja bemutatni, hogy a globalizációs és gazdasági-társadalmi modernizációs folyamatok a modern és posztmodern társadalmakban milyen hatással vannak a fiatalok életpályájára, a felnőtté válás folyamatára, továbbá céltudatosan figyel arra, hogy melyek az ifjúságkutatás és ifjúságpolitika lehetséges kihívásai. Ezt követően Walter Hornstein egyrészt a globalizáció fogalmának körülírására tesz kísérletet, másrészt az ifjúság és politikai involváltság kapcsolatát taglalja, két kutatási kérdést emelve ki: azt, hogy a társadalmi és generációs változások folyamataira mennyiben és hogyan hatnak a globalizáció által életre hívott lehetőségek és kényszerűségek, illetve hogy a „globalizált egyén” – a mögötte álló összes jelentésével – mit jelent a társadalom jövője szempontjából.

A második rész, amely egyben a kötet leggazdagabb (öt tanulmányt felvonultató) fejezete, az oktatással kapcsolatos kérdéseket, a fiatalok iskolából munkába való átmenetét, munkahelyi integrációját, az oktatás, szakképzés és foglalkoztatás, valamint a mobilitás és a munkaerőpiac között fennálló összefüggéseket tárgyalja.

Ezek közül az első, Andy Biggart és társzerzői által jegyzett tanulmány – egy nagyobb longitudinális vizsgálat adatai révén – Skócia példáján mutatja be az ifjúsági átmenetet. Kérdései, hogy a fiatalok korábban lineárisan alakuló életpályái miként válnak töredezetté, illetve hogy az individuálisan meghozott biográfiai döntések miként befolyásolják ezeket az életpályákat, valamint az is, hogy a fragmentálódó életpálya mennyiben és milyen oknál fogva jár együtt magasabb kockázattal és sebezhetőséggel.

Johanna Wyn az ausztrál fiatalok utánkövetéses, tehát longitudinális kohorszvizsgálata során gyűjtött adatokon elemzi az 1991-ben középiskolát befejezett, akkor 17-18 éves fiatalok életútját, lévén, hogy ez a generáció tapasztalhatta meg elsőként az oktatásban és egyúttal a munkaerőpiacon lezajló változásokat és élhetett a kései huszonéves korig is eltartó felsőfokú továbbtanulás lehetőségével.

Ana Miranda írása az argentin fiatalok munkaerő-piaci helyzetére és részvételére koncentrálna, úgy, hogy mindezeket az iskolázottság változásával összefüggésben tárgyalja. A különböző munkaerő-piaci helyzetek bemutatása mellett a tanulmány egyben történeti kitekintést is nyújt a részvétel és iskolázottság arányának 20. századi változásáról.

A kötet egyetlen közép-kelet-európai szerzőjeként Gábor Kálmán az *Ifjúság 2000* és *2004* vizsgálatok adatai révén az oktatás–szakképzettség–foglalkoztatás magyarországi viszonyrendszerébe nyújt betekintést, rávilágítva az oktatási rendszer által konzervált származási (regionális, illetve etnikai-kisebbségi létből fakadó) hátrányokra, valamint az ezáltal növekvő egyenlőtlenségekre.

A kanadai, pontosabban Québec tartományában élő fiatalok migrációjával, valamint a fiatal bevándorlókkal foglalkozik Marc Molgat tanulmánya. A szerző a tartományon belüli első migráció (legtöbb esetben a szülőktől történő elköltözés), illetve a kiindulópontba történő esetleges visszatérés (a migrációs reverzibilitás) okait osztályozza, továbbá a bevándorlók integrációját, végül a migráció közpolitikai implikációit vizsgálja, felhívja a figyelmet arra, hogy

a közpolitikáknak erősebben kellene a mobilitási folyamatokra koncentrálniuk.

A harmadik fejezet a nem formális és informális oktatás, valamint a fiatalok munkaerőpiacra való kilépése közötti összefüggéseket, illetve a szolgáltatói szektoron belüli oktatás lehetőségeit vizsgálja. Ennek keretében Lynne Chisholm egy elméleti írásban a tanulás rekontextualizálására tesz kísérletet. Véleménye szerint a második modernitásban a tanulás kérdését újra kell tárgyalni, mivel az élethosszig tartó tanulás kialakulása (és egyúttal a nem formális és informális tanulás térnyerése), illetve a fiatalok életpályájának átalakulása révén a tanulás új arculatot és funkciókat nyert. Nevezetesen a tanulás a második modernitásban sokkal inkább egyfajta szubjektumorientált tudásmenedzsmentként fogható fel a korábbi lineáris személyes fejlődési pálya modelljével szemben.

David M. Hansen az intézményes keretek között szervezett ifjúsági tevékenységek struktúráját, illetve a résztvevők fejlődési tapasztalatait vizsgálta egy korábbi kutatás (Youth Experience Survey – YES) alapján, Illinois állambeli, 11. osztályos fiatalok körében. Az itt kirajzolódó tevékenységeket 6 dimenzió, valamint 5 faktor szerint csoportosította. A feltáró és leíró jellegű munka példaértékű a tekintetben, ahogyan módszertani pontossággal jellemzi a 6 csoportba sorolható ifjúsági tevékenységeket, és ahogy ennek alapján rámutat az egyes tevékenységkategóriáknak a fiatalok fejlődésében játszott szerepére.

Az elsősorban Koreában, valamint a Japánban működő önkéntességi programok szerveződését, struktúráját (a szabályozási keretet, a tevékenységi folyamat egyes szakaszait, a programterületeket), illetve az önkéntességi tevékenységben részt vevő fiatalok jelenlétét mutatja be Young-Kyoon Park, kiemelve az önkéntességnek a gyakorlati tanulásban és a tapasztalatgyűjtésben játszott szerepét.

Ugyanezen kérdéssel foglalkozik a latin-amerikai fiatalok viszonylatában Dina Krauskopf is, aki az előbbinél részletesebben tárgyalja az önkéntességi tevékenység fiatalok fejlődésében játszott szerepét, továbbá kitekint a lehetséges, az önkéntességi tevékenységet megerősítő politikák irányába is.

A negyedik fejezet a fiatalok politikában való részvételéről, cselekvéséről és kultúrájáról szól. Wolfgang Gaiser és Johann de Rijke módszeresen és alaposan, lépésről lépésre haladva elemzi a tizenévesek és a fiatal felnőttek társadalmi és politikai részvételét Németországban és a többi EU-tagállamban. A DJI⁴ által végzett adatfelvételeken alapuló tanulmány alapvető kérdése, hogy milyen mértékben és milyen intézményi-szervezeti kereten belül fejtik ki politikai tevékenységüket a 16–29 év közötti fiatalok Németországban, érzékelhető-e különbség kelet- és nyugat-németországi viszonylatban, léteznek-e egyértelmű trendek e tekintetben, illetve hogy különböző társadalmi jellemzők (nem, iskolázottság, társadalmi háttér) milyen hatással vannak a politikai cselekvésre.

José Machado Pais írása leginkább gondolatébresztő elméleti okfejtésként fogható fel, amely a fiatalok állampolgári cselekvése és szabadidős tevékenysége közötti kapcsolatról értekezik, úgy, hogy a fogalmi körülhatárolásokra és történeti, kontextuális aspektusokra helyezi a hangsúlyt.

Rosana Katia Nazzari a társadalmi tőke és politikai szocializáció kapcsolatát értelmezi. A tanulmány szerzője a brazil diákok példáján azt vizsgálja, hogy a politikai szocializációs intézmények miként járulnak hozzá a fiatalok társadalmi tőkéséhez, illetve hogy ez mennyiben vezet politikai cselekvéshez és közösségi politikák kidolgozásához, közösségfejlesztéshez, rámutatva a fiatalok apolitikus magatartására, illetve a politikai

⁴ Deutsches Jugendinstitut/German Youth Institute.

szocializáció erőtlenné váltára.

Dél-amerikai példánál maradva, Oscar Dávila León a chilei fiatalok politikai részvételét vizsgálja a 2006-os diáklázadások/tüntetések kapcsán, megpróbálva megfelelő értelmezési keretet adni, társadalmilag és történetileg kontextualizálni a lezajlott eseményeket, továbbá leírni az újonnan megjelenő, formalizálódó, intézményesülő ifjúsági mozgalmakat.

A kötet ötödik fejezete a fiatalok új technológiákhoz való viszonyával és az ifjúsági kultúra e viszonyból fakadó meghatározottságaival foglalkozik. Manfred Zentner a szabadidős tevékenységek és helyszíneik mögötti mentális struktúrát térképezi fel, továbbá rendszerezi a helyszíneket a részvétel intenzitása szerint, rámutatva az új számítástechnikai és kommunikációs technológiáknak (a CD-nek, minidisknek, MP3-nak, online játékoknak, SMS-nek, MMS-nek, valamint a mindezeket és egyebeket is ötvöző WEB 2.0 világának) az ifjúsági kultúrában és szubkultúrákban játszott szerepére.

Sergio Balardini a cybervilág, a cyberkultúra körülhatárolására, bemutatására tesz kísérletet. A tanulmányban bemutatásra kerül a „tech-kultúra” szövevényes, a mindennapokat behálózó világa, illetve ennek legfontosabb alkotóelemei, a szerző pedig mindvégig hangsúlyozza azt a tényt, hogy a „tech-kultúra” alapvetően a fiatalok által élő és életben levő világ.

A hatodik rész két tanulmánya a társadalmi veszélyeztetettség és sebezhetőség kérdését, valamint a kirekesztettség kockázatát értelmezi. José Antonio Pérez Islas a dél-amerikai országok, illetve konkrétan Mexikó példáján keresztül tárgyalja a kockázat, a sebezhetőség és veszélyeztetettség kérdését a fiatalok munkaerő-piaci integrációja kapcsán.

Ngan-Pun Ngai és Chau-Kiu Cheung a marginalizált fiatal kínai bandák mögött meghúzódó társadalmi és szubkulturális tényezőket tárgyalja egy összehasonlító tanulmány keretében. A szerzők három kínai város (Hong Kong, Guangzhou és Shanghai) marginalizált fiataljai körében próbálják feltárni a bandákhoz való kötődés, a bandákhoz köthető tevékenységekben való részvétel okait, ezen belül pedig a szubkulturális tényezők szerepét.

A hetedik rész két tanulmánya az ifjúságpolitikával kapcsolatos. Hanjo Schild az Európai Bizottság és az Európai Unió irányelvi és partnersége alapján működő ifjúsági reálpolitikai intézményhálózatot (EKCYF, EuNYK), illetve annak törekvéseit és stratégiáit mutatja be.

Eugenio Ravinet Muñoz az Iberoamerikai Ifjúsági Szervezet tevékenységének és programjának bemutatásán keresztül mutat rá a szervezeti és kutatói tevékenység ifjúságpolitikák kidolgozásában hasznosítható jelentőségére, illetve érvel e mellett.

A nyolcadik és egyben záró fejezetben René Bendit a kötetben elhangzottakat foglalja össze, ajánlatok és javaslatok formájában, az ifjúságkutatás, valamint az ifjúságpolitikák lehetséges, új perspektívái szemszögéből. Bendit az ifjúság–ifjúságkutatás–ifjúságpolitika közötti viszony kapcsán arra tesz utalást, hogy e három terület közötti intenzív és strukturált kommunikáció megvalósítására van szükség annak érdekében, hogy érdemben válaszok születhessenek a fiatalokat érintő kihívásokra. Meglátása szerint az ifjúságkutatásra esik a fiatalok és a politikum közötti közvetítés feladata, amely a fiatalok legfontosabb jellemzőinek (életmód, értékrend, viselkedés- és magatartásmódok, elvárások és aspirációk) megismerését és politikum irányába történő továbbítását jelenti. A szerző-szerkesztő végül 6 általános irányelvet, ezen túlmenően 4 konkrét, elsősorban a kutatói, továbbá a politikai szférára vonatkozó ajánlást fogalmaz meg. Ezek egyrészt a nemzetközi kutatói szférán belüli, intézményi szinten is strukturálódó, intenzív együttműködést és kommunikációt szorgalmazzák: az országos szintű kutatások, vizsgálatok gyakori összehasonlítását és megvitatását, a nemzetközi ifjúságszociológiai hálózat

kialakítását stb. Másrészt pedig a kutatói szféra és a politikum közötti intenzív kapcsolattartás és együttműködés megvalósulását sürgetik (konferenciák, szemináriumok és intézményi szinten létrejövő kapcsolattartás révén).

Az ismertett kötet kapcsán elmondható tehát, hogy az ifjúságszociológia globális színterén jelen lévő kutatási irányvonalak összehangolását illető kezdeményezés egyik igencsak céltudatos és perspektivikus első lépéséről referálhattunk. A tartalmat illetően pedig – noha a kötetben a globalizációellenes mozgalmakkal, továbbá az ezekhez több ponton is kapcsolódó ökomozgalommal, valamint az agresszív szubkultúrákkal foglalkozó elemzéseket nem találunk, illetve a szegénységet és kirekesztettséget vizsgáló kutatások (a probléma relevanciájához mérten) is alulreprezentáltak – úgy véljük, hogy kétségtelenül gondolatébresztő, a tárgyalt problémák továbbgondolására ösztönző anyagot tarthat kezében az olvasó, amely egyben a szóban forgó kezdeményezés első konkrét megvalósításaként fogható fel.